

Stanisław Hońko

KONCEPCJA OSTROŻNEJ WYCENY W RACHUNKOWOŚCI

Wprowadzenie

Użytkownicy sprawozdań finansowych wymagają obecnie nie tylko wiarygodnego przedstawienia aktualnej sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa, ale oczekują również informacji o poziomie przyszłych korzyści ekonomicznych z zaangażowanego kapitału. Dostosowanie rachunkowości do warunków nowej gospodarki wymaga rewizji przyjętych zasad wyceny. Przykładem ewolucji modelu wyceny w rachunkowości w ostatnich latach jest wprowadzenie wartości godziwej i akceptacja wyceny niektórych składników aktywów powyżej wartości historycznej. Wykorzystanie tego parametru do wyceny wszystkich aktywów i pasywów może przybliżyć ich wartość księgową do bieżącej wartości rynkowej. Podstawową barierą ekspansji wartości godziwej i innych niż historyczne parametrów wyceny jest brak pewności ich rzeczywistej realizacji. Z kolei zastosowanie perspektywnych parametrów wyceny wymaga oszacowania prawdopodobieństwa wpływu korzyści ekonomicznych. W tym kontekście nasuwa się pytanie o ewolucję nadrzędnych zasad rachunkowości, a w szczególności o współczesne znaczenie zasady ostrożności.

Próbie odpowiedzi na tak postawione pytania zawiera rozprawa doktorska *Koncepcja ostrożnej wyceny w rachunkowości*, której promotorem jest dr hab. Waldemar Gos (Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości). Recenzentami pracy byli: prof. zw. dr hab. Teresa Kiziukiewicz (Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości) i prof. zw. dr hab. inż. Zbigniew Luty (Uniwersytet Ekonomiczny

we Wrocławiu, Instytut Rachunkowości). Publiczna obrona rozprawy doktorskiej odbyła się na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego 9 maja 2007 roku¹.

Treść rozprawy została ujęta w pięciu rozdziałach. Na podstawie badań literatury przedstawiono koncepcję szeroko rozumianej zasady ostrożności o charakterze retro- i prospektywnym oraz jej związek z polityką bilansową przedsiębiorstwa. Zaproponowana koncepcja została poddana weryfikacji w drodze badań ankietowych.

Kolejnym etapem była analiza teorii bilansowych, poprzedzona opisem ewolucji zasady ostrożności i bilansu od XV wieku. Przedstawione rozważania stworzyły podstawę do dyskusji o metodach i parametrach wyceny w rachunkowości.

W trzecim rozdziale rozprawy skoncentrowano się na międzynarodowych i polskich regulacjach rachunkowości dotyczących zasady ostrożności. Przedstawiono znaczenie ostrożnej wyceny aktywów, zobowiązań i rezerw oraz wpływ tych rozwiązań na poziom kapitału własnego.

Przedmiotem kolejnej części rozprawy była możliwość aplikacji teorii bilansowych w realizacji szeroko rozumianej zasady ostrożności. Podjęto próbę wykorzystania dorobku teoretyków bilansowych do wyjaśnienia aktualnych zagadnień w obszarze wyceny, takich jak ustalanie wartości godziwej, pomiar utraty wartości oraz oszustwa księgowe.

Zaprezentowane rozwiązania umożliwiły zaproponowanie raportu z realizacji zasady ostrożnej wyceny w rachunkowości, ujmowanego w dodatkowych informacjach i objaśnieniach do sprawozdania finansowego. Całość rozprawy zamykają wnioski końcowe, podsumowujące opracowaną koncepcję, oraz wyniki badań empirycznych.

1. Cel i hipotezy pracy

Tradycyjna w rachunkowości wycena historyczna nie wytrzymuje konfrontacji z potrzebami informacyjnymi użytkowników informacji. Dlatego w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR/MSSF)², które są

¹ Praca doktorska została opublikowana w 2008 roku przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Również w tym roku uzyskała nagrodę I stopnia im. Stanisława Skrzywana w konkursie na najlepsze prace z dziedziny rachunkowości, organizowanym przez Radę Naukową Stowarzyszenia Księgowych w Polsce.

² *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, International Accounting Standards Committee, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.

wytycznymi o zasięgu globalnym, faworyzuje się bieżące i prospektywne parametry wyceny. W świetle obowiązujących regulacji rachunkowości, w tym również polskich, taka możliwość dotyczy na przykład nieruchomości inwestycyjnych czy instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży. Dopuszcza się odnoszenie skutków przeszacowań *in plus* na wynik finansowy, czyli uznawanie niezrealizowanych przychodów, co stoi w sprzeczności z tradycyjnie rozumianą zasadą ostrożności.

Zamierzeniem autora była rewizja stosowanych metod wyceny i próba odpowiedzi na pytania:

1. Czy ostrożna wycena jest jedynie reliktem przeszłości?
2. Czy model wyceny stosowany obecnie w rachunkowości wyklucza istnienie zasady ostrożności?
3. Czy ostrożność w rachunkowości podlega ewolucji?

Postawione pytania pozwoliły na określenie celu rozprawy, którym było opracowanie koncepcji ostrożnej wyceny w rachunkowości, uwzględniającej teorie bilansowe i aktualne potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych.

Realizacja celu rozprawy wymagała sformułowania następujących hipotez badawczych:

1. Ostrożność w rachunkowości może mieć nie tylko charakter retrospektywny, ale również prospektywny.
2. Uwzględnienie założeń teorii bilansowych może być przydatne przy opracowaniu koncepcji ostrożnej wyceny.
3. Ostrożna wycena aktywów, zobowiązań i rezerw może decydować o poziomie kapitału własnego.
4. Obowiązujący w Polsce układ sprawozdania finansowego może w niewystarczającym stopniu wskazywać wpływ ostrożnej wyceny na sytuację finansowo-majątkową przedsiębiorstwa.
5. Raport z realizacji zasady ostrożności może poszerzyć zakres informacji sprawozdawczych w zakresie wyceny.

Układ rozprawy oraz zastosowane metody badawcze zostały podporządkowane weryfikacji hipotez.

2. Prezentacja metod i rozwiązań w badanym temacie

Rozprawa ma charakter koncepcyjno-projektowy, w związku z tym w celu weryfikacji hipotez wyodrębniono trzy główne obszary badawcze, a mianowicie: studia literaturowe, etap koncepcyjny oraz etap badań empirycznych. W poszczególnych obszarach zostały zastosowane różne metody badawcze. Na etapie badań literaturowych dominujące znaczenie odegrała metoda indukcji, natomiast w części koncepcyjno-weryfikacyjnej wykorzystano głównie metodę dedukcji. Podstawowymi metodami przetwarzania materiałów źródłowych były analiza i synteza.

Problemem badawczym była analiza wpływu zasady ostrożności na jednostkowe sprawozdania finansowe w kontekście regulacji międzynarodowych oraz polskiego prawa bilansowego³. Zakres podmiotowy badanych przedsiębiorstw został ograniczony do spółek kapitałowych prawa handlowego, które podlegają badaniu przez biegłych rewidentów. Wybór tej grupy przedsiębiorstw wynikał ze szczególnego znaczenia sprawozdań finansowych dla ich obecnych lub potencjalnych właścicieli. Zakres podmiotowy rozprawy obejmuje również spółki giełdowe, które obligatoryjnie stosują rozwiązania wynikające z Międzynarodowych Standardów Rachunkowości.

Do napisania rozprawy wykorzystano polską i zagraniczną literaturę z zakresu rachunkowości, sprawozdawczości finansowej i wyceny, w tym opracowania dotyczące teorii bilansowych. Przeprowadzono również analizę polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości dotyczących zasad wyceny w rachunkowości.

3. Charakterystyka problemu w literaturze przedmiotu

Zagadnienie wyceny jest omawiane w najdawniejszych podręcznikach z rachunkowości. Już w XV w. Luca Pacioli przeciwstawia się ostrożnej wycenie, co potwierdzają słowa: „Musisz [...] każdą rzecz dokładnie odróżnić, tak jak to czyniłeś w inwentarzu, nadając im zwyczajną cenę. Ustanów ją raczej więcej suto niż szczupło, mianowicie gdy ci się zdaje, że rzecz ma wartość 20, powiesz 24, aby ci się lepiej udał zysk”⁴.

³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2009, nr 152, poz. 1223 ze zm. oraz akty wykonawcze i Krajowe Standardy Rachunkowości.

⁴ M. Scheffs, *Z historii księgowości (Luca Pacioli)*, Księgarnia Wł. Wilak, Poznań 1939, s. 101.

Zasadę ostrożności ugruntował francuski Kodeks handlowy wydany w 1673 roku. Zapisy dotyczące rachunkowości, zawarte w tym akcie prawnym, są zasługą Jaquesa Savary'ego, urzędnika państwowego oraz eksperta w dziedzinie handlu i rachunkowości na dworze króla Ludwika XIV. Należy podkreślić, że J. Savary był prekursorem zasady ostrożności. W *Le parfait negotiant* zalecał wycenę towarów według ich wartości rzeczywistej zamiast detalicznych cen sprzedaży. Podstawą ustalenia wartości bilansowej były ceny (koszty) zakupu, korygowane na dzień bilansowy. Autor następująco argumentował przyjęte zasady wyceny: „Przy tym [wycenie] trzeba się strzec, aby ich [towarów] wyżej nie oceniać, niż są warte, bo to znaczyłoby, że czyni się bogatym na papierze. Należy raczej je tak oceniać, aby przy sprzedaży w przyszłości wydobyć zysk w inwentarzu roku następnego⁵.”

Autor rozprawy w trakcie badań nie natknął się na całościowe opracowanie poświęcone zasadzie ostrożności. Natomiast wycena w rachunkowości jest zagadnieniem szeroko opisywanym w literaturze. Wśród wielu autorów podejmujących temat wyceny w rachunkowości można wyróżnić prace, które stały się inspiracją kolejnych badań. Przykładem zagranicznych opracowań są dzieła: E. Schmalenbacha⁶, E. Edwardsa i P. Bella⁷, E. Hendriksena i M.F. van Bredy⁸; polskich natomiast: T. Lulka⁹, S. Skrzywana¹⁰, W. Brzezina¹¹ czy G.K. Świdorskiej¹².

4. Propozycje autorskich rozwiązań

Szacowanie przyszłych korzyści ekonomicznych świadczy o prospektywnym charakterze wyceny w rachunkowości. Reorientacja wyceny w rachunkowości nie pozostaje bez wpływu na nadrzędne zasady, ugruntowane w wyniku wielowiekowej

⁵ J. Savary, *Le Parfait Negotiant*, Paryż 1675, s. 68.

⁶ E. Schmalenbach, *Dynamische Bilanz*, Lipsk 1926.

⁷ E. Edwards, P. Bell, *The Theory of Business Income*, University of California Press, Berkeley 1961.

⁸ E.A. Hendriksen, M.F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

⁹ T. Lulek, *Waloryzacja bilansów*, tom XIV, Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 1925.

¹⁰ S. Skrzywan, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1971.

¹¹ W. Brzezina, *Statyczne teorie bilansowe*, Zeszyty Naukowe WSP w Opolu, Ekonomia XI, Opole 1987.

¹² G.K. Świdorska, *Bilans dynamiczny – teorie i aktualne znaczenie*, Monografie i Opracowania nr 284, Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa 1989.

ewolucji tej dyscypliny. Zdaniem autora, wpływ ten dotyczy w szczególności zasady ostrożności, której obecnie nie można utożsamiać z konserwatyzmem. Ostrożność nie ogranicza się do korygowania historycznych parametrów wyceny. Należy ją raczej wiązać z definicją aktywów, wymagającą oszacowania prawdopodobieństwa zmian przyszłych korzyści ekonomicznych. Na tej podstawie sformułowano definicję szeroko rozumianej ostrożności, wykorzystującej retrospektywne, bieżące i perspektywne parametry wyceny.

Ostrożność polega na rozważnym szacowaniu przyszłych korzyści ekonomicznych i zapobiega zawyżaniu wartości aktywów i zaniżaniu zobowiązań. Jej przejawem jest niekonsekwentne ujmowanie przychodów i kosztów w wyniku finansowym, zapobiegające wykazywaniu niezrealizowanych zysków. Szczególnie istotnym aspektem ostrożności jest opis przyjętych założeń i metod przy stosowaniu wartości szacunkowych w rachunkowości, decydujący o stosowanych w przedsiębiorstwie zasadach (polityce) rachunkowości. Na podstawie tych założeń zostały wyodrębnione trzy aspekty szeroko rozumianej zasady ostrożności, składające się na jej rozbudowaną definicję, a mianowicie:

- uwzględnienie ryzyka i niepewności w rachunkowości,
- szacunkowa wycena aktywów i zobowiązań,
- selektywne, niekonsekwentne ujmowanie przychodów i kosztów.

Najważniejszym aspektem zasady ostrożności jest uwzględnienie ryzyka w rachunkowości. W księgach rachunkowych i w sprawozdaniach finansowych należy uwzględnić spodziewane straty. Rachunkowość, zgodna z szeroko rozumianą zasadą ostrożności, powinna uwzględniać czynniki pozaksięgowe, wynikające z niepewności jej otoczenia.

Drugim obszarem ostrożności jest szacunkowa wycena aktywów i zobowiązań, oznaczająca weryfikację założenia o poziomie oczekiwanych korzyści ekonomicznych. W rezultacie może to skutkować uwzględnieniem zmniejszenia wartości handlowej lub użytkowej aktywów lub zwiększeniem zobowiązań w celu przedstawienia wiarygodnej i aktualnej sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. Ostrożność nie upoważnia do celowego zaniżania wartości aktywów czy zawyżania wartości zobowiązań. Oznacza rozagę w określeniu poziomu potencjalnych korzyści ekonomicznych, generowanych przez składniki majątkowe oraz okresowe korekty tych wartości z zastosowaniem historycznych, bieżących i przyszłych parametrów wyceny.

Kolejnym obszarem zasady ostrożności jest selektywne, niekonsekwentne ujmowanie przychodów i kosztów. Niekonsekwencja polega na ujmowaniu w wyniku finansowym wyłącznie niewątpliwych przychodów, przy jednoczesnym uwzględnianiu wszystkich kosztów. Ostrożność w tym obszarze należy postrzegać w ścisłym związku ze zmianami wartości aktywów i zobowiązań. Nie można zatem ostrożnie wyceniać wyniku finansowego, ale raczej zachować ostrożność przy ujmowaniu przychodów i kosztów.

Zaprezentowane w rozprawie podejście do ostrożnej wyceny w rachunkowości jest dalekie od tradycyjnego pojmowania tej zasady. Zwykle przyjmuje się, że domeną zasady ostrożności jest wykorzystanie wyłącznie historycznych parametrów wyceny. Najczęściej pomija się perspektywny aspekt ostrożności, ograniczając tę zasadę do korygowania zapisów historycznych. W związku z tym, za celowe uznano przeprowadzenie badań na temat aktualnego znaczenia zasady ostrożności.

Innym wnioskiem płynącym z badań ankietowych jest stwierdzenie, że obecny standard sprawozdania finansowego nie umożliwia, zdaniem autora i respondentów, oceny wpływu zasady ostrożności na kwoty prezentowane w poszczególnych częściach sprawozdania. W związku z tym, zaprojektowano raport z realizacji zasady ostrożności, wchodzący w skład dodatkowych informacji i objaśnień. Zadaniem raportu jest wskazanie wpływu zasady ostrożności na sumę aktywów, zobowiązań i rezerw, a także oszacowanie przedziału ostrożności, mieszczącego się w granicach między skrajnie ostrożnym i skrajnie nieostrożnym wynikiem finansowym.

Raport całościowy składa się z raportów częściowych, sporządzanych w formie tabelarycznej. Raporty te zawierają dane liczbowe dotyczące korekt wartości pozycji sprawozdania finansowego i sposobu ich ujmowania. Ponadto, większość raportów jest uzupełniona o część opisową, dostarczającą informacji o zastosowanych założeniach przy szacunkowym ustalaniu wartości. W części opisowej należy dodatkowo wskazać dokładne daty korygowania wartości pozycji sprawozdania finansowego. Prezentacja tych informacji umożliwi obiektywną ocenę, czy korekty wartości są uzasadnione i czy są narzędziem manipulacji księgowych.

Konstrukcja raportów częściowych, dotyczących pozycji bilansu, jest zbliżona, dlatego jako przykład zaprezentowano raport z realizacji zasady ostrożności w zakresie rezerw na zobowiązania (tabela 1), wraz z częścią opisową (tabela 2).

Tabela 1. Układ raportu z realizacji zasady ostrożności w zakresie rezerw na zobowiązania

Tytuły rezerw	Stan rezerw na początku roku obrotowego	Kwota rezerw utworzonych w roku obrotowym	Kwota rezerw rozwiązanych w roku obrotowym	Stan rezerw na końcu roku obrotowego	Zmiana stanu rezerw w roku obrotowym
1	2	3	4	5	6
Świadczenia emerytalne i podobne					
Na odroczony podatek dochodowy					
Na restrukturyzację					
Z tytułu braku kontynuacji działalności					
Pozostałe rezerwy					
RAZEM					

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Informacje uzupełniające dotyczące rezerw

Tytuły rezerw	Data utworzenia rezerwy	Kwota rezerwy (w zł)	Data wykorzystania rezerwy	Kwota wykorzystanej rezerwy (w zł)	Data rozwiązania rezerwy	Kwota rozwiązanej rezerwy (w zł)	Razem zmiana stanu rezerw	Uzasadnienie i opis przyjętych metod szacowania wartości
1	2	3	4	5	6	7	8	9
RAZEM								

Źródło: opracowanie własne.

Odmiennej charakter ma raport z wpływu zasady realizacji na wynik finansowy. Zaproponowany raport bazuje na rachunku zysków i strat zmodyfikowanym w niewielkim stopniu. W tabeli 3 przedstawiono nagłówek zmodyfikowanego rachunku zysków i strat.

Tabela 3. Sprawozdanie z wpływu zasady realizacji na wynik finansowy
– wariant kalkulacyjny

(w zł)	Wykazane w RZiS	Zrealizowane	Niezrealizowane	
			Ustalone precyzyjnie	Oszacowane
1	2	3	4	5
Przychody netto ze sprzedaży produktów towarów i materiałów				

Źródło: opracowanie własne.

Wykorzystanie istniejącego sprawozdania w celu uzupełnienia informacji na temat realizacji zasady ostrożności w zakresie przychodów i kosztów powinno sprzyjać aplikacji proponowanego raportu. Modyfikacje wzorcowego rachunku zysków i strat można podzielić na dwie grupy, a mianowicie na:

- zwiększenie szczegółowości informacji w zakresie wyceny,
- uporządkowanie zasad ujmowania wyników ze sprzedaży aktywów trwałych i inwestycji.

Zasada ostrożności powoduje niekonsekwentne ujmowanie przychodów i kosztów w wyniku finansowym. Niekonsekwencja polega na zaliczaniu do wyniku finansowego okresu wszystkich kosztów, nawet jeśli ich poniesienie jest tylko prawdopodobne, przy jednoczesnym uwzględnieniu wyłącznie zrealizowanych przychodów. Pojęcie realizacji, odnoszące się do przychodów i kosztów, nie zostało zinterpretowane w prawnych regulacjach rachunkowości i dlatego wymaga wyjaśnienia. Również w literaturze brakuje jednoznacznych interpretacji tego pojęcia. W rozprawie zostały przyjęte definicje zaprezentowane w tabeli 4.

Tabela 4. Definicje przychodów zrealizowanych i kosztów zrealizowanych
przyjęte na potrzeby rozprawy

Wyszczególnienie	Interpretacja
Przychody zrealizowane	Powstanie korzyści ekonomicznych w formie zwiększenia płynnych aktywów.
Koszty zrealizowane	Utrata korzyści ekonomicznych w formie zmniejszenia płynnych aktywów lub zwiększenia wysoce prawdopodobnych zobowiązań.

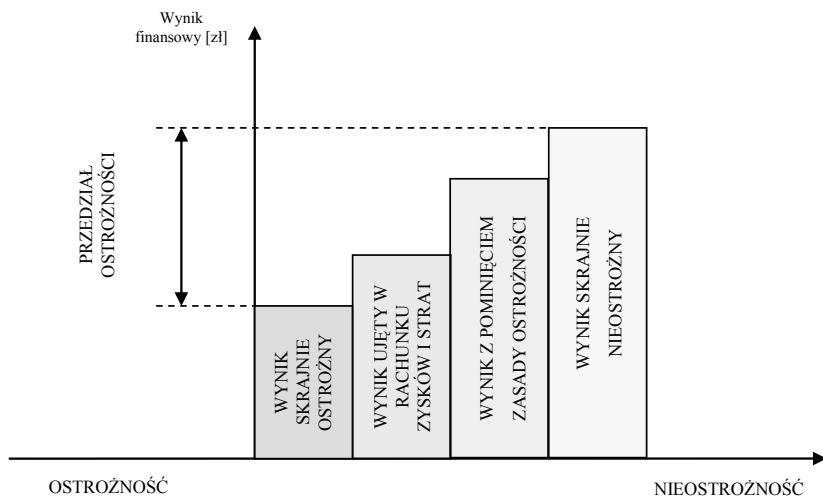
Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie raportu z realizacji zasady ostrożności można ustalić następujące wyniki:

- zgodny z zaprezentowanym w rachunku zysków i strat,
- z pominięciem zasady ostrożności,
- skrajnie nieostrożny,
- skrajnie ostrożny.

Skrajnie ostrożny i skrajnie nieostrożny wynik finansowy wyznaczają granice przedziału, który na potrzeby rozprawy określono jako przedział ostrożności. Granice te określają zakres wpływu zasady ostrożności na pozycje sprawozdania finansowego, co przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Granice przedziału ostrożności

Źródło: opracowanie własne.

Konkludując, rozwiązania autorskie zawarte w przedstawionej rozprawie dotyczą dwóch obszarów:

1. **Redefinicji ostrożności w rachunkowości.** W tym obszarze wkładem autora jest sformułowanie szeroko rozumianej definicji ostrożności, uwzględniającej jej aktualne znaczenie oraz teorie bilansowe.
2. **Uwzględnienia wpływu ostrożności na składniki sprawozdania finansowego.** Rozwiązaniem autorskim jest raport z realizacji zasady ostrożności.

5. Ocena uzyskanych wyników

Przeprowadzone badania umożliwiły weryfikację przyjętych hipotez oraz sformułowanie wniosków końcowych. Weryfikacja pierwszej hipotezy, dotyczącej retro- i prospektywnego znaczenia ostrożności w rachunkowości, wymagała przedstawienia istoty oraz znaczenia pomiaru i wyceny w rachunkowości. Na tej podstawie zdefiniowano parametry wyceny z wyróżnieniem parametrów historycznych, bieżących i przyszłych. Przedstawiono model wyceny w rachunkowości, którego sednem jest definicja aktywów i zobowiązań, bazująca na pojęciu przyszłych korzyści ekonomicznych. W tym modelu przychody i koszty są rezultatem zmian wartości aktywów i pasywów, mierzonych poziomem korzyści ekonomicznych. Ostateczny wynik korekt wartości decyduje o kwocie kapitału własnego.

Zdaniem autora, najlepszym źródłem informacji są opinie służb finansowo-księgowych oraz biegłych rewidentów. Wybór tych grup respondentów jest uzasadniony dostępem do szerokiego kręgu informacji i doświadczeniem przy weryfikacji subiektywnych ocen.

W celu zebrania informacji przygotowano ankietę, której treść podzielono na trzy podstawowe części oraz dane identyfikacyjne¹³.

Próba badawcza miała charakter nielosowy, a wybór członków populacji był podporządkowany potencjałowi uzyskania najbardziej wiarygodnych informacji (próba uznaniowa). Należy podkreślić, że badania ankietowe miały na celu weryfikację wcześniej opracowanych koncepcji i poglądów. Autor rozprawy nie sugerował się odpowiedziami respondentów ani przy przedstawieniu aktualnego znaczenia zasady ostrożności, ani przy konstrukcji raportu z realizacji tej zasady.

Wśród wniosków wynikających z badań ankietowych na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie, że wprowadzenie prospektywnych parametrów wyceny do polskiego prawa bilansowego nie spowodowało osłabienia znaczenia zasady ostrożności. Respondenci uznali również, że ostrożności nie należy ograniczać do pesymistycznego obrazu jednostki w sprawozdaniu finansowym, ponieważ zasada ta sprzyja wiarygodnej prezentacji sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotu. Należy zaznaczyć, że wyniki badań są w przeważającej części zbieżne z poglądami autora. Świadczy to o szerokim postrzeganiu zasady ostrożności przez respondentów, nieograniczającej się do korygowania historycznych parametrów

¹³ Treść ankiety oraz wyniki badań zostały zamieszczone na stronie: www.ostroznosc.oz.pl.

wyceny. Respondenci uznali, że konsekwencją prospektywnego podejścia do wyceny w rachunkowości powinna być reorientacja znaczenia zasady ostrożności.

Raport z realizacji zasady ostrożności umożliwia przedstawienie informacji na temat wyceny w wydzielonej części sprawozdania finansowego. Uzupełnia opis przyjętych zasad (polityki) rachunkowości zamieszczony we wprowadzeniu. Zaproponowany raport może służyć do szczegółowych analiz w zakresie wyceny. Pozwala na ustalenie sumy aktywów, zobowiązań, rezerw i kapitału z aktualizacji wyceny bez uwzględnienia zasady ostrożności.

Analiza zmian sytuacji majątkowej przedsiębiorstwa przedstawiona w bilansie z pominięciem zasady ostrożności pozwala określić istotność jej wpływu na wynik finansowy. W tym celu został opracowany system wskaźników, umożliwiający porównanie kwot pozycji bilansowych przed uwzględnieniem i po uwzględnieniu korekt, wynikających z realizacji zasady ostrożności. Wskaźniki te można pogrupować według trzech obszarów zasady ostrożności, a mianowicie:

1. Aktywów – wskaźniki udziału korekt z tytułu ostrożnej wyceny dotyczące aktywów.
2. Zobowiązań i rezerw – wskaźniki udziału korekt z tytułu ostrożnej wyceny dotyczące pasywów.
3. Wyniku finansowego – wskaźniki wpływu ostrożnej wyceny na wynik finansowy.

Przeprowadzone badania utwierdziły autora w przekonaniu, że obecnie obowiązujący układ sprawozdania finansowego nie umożliwia w wystarczającym stopniu oceny wpływu zasady ostrożności na sytuację majątkowo-finansową jednostek. Zdaniem autora, zaproponowany raport z realizacji zasady ostrożności może wzbogacić sprawozdanie finansowe o użyteczne informacje na temat wyceny, ponieważ:

- a) wszystkie korekty wartości są ujawniane w wyodrębnionej części sprawozdania finansowego,
- b) następuje ujednoczenie układu dodatkowych informacji i objaśnień, co umożliwia porównania międzypodmiotowe,
- c) założenia przyjęte przy stosowaniu oszacowań w warunkach niepewności są przedstawiane w części opisowej,
- d) umożliwia oddzielenie w sprawozdaniu finansowym wpływu zasady ostrożności na sytuację majątkowo-finansową przedsiębiorstwa od rezultatów normalnej działalności operacyjnej.

Układ raportu został zaprojektowany w sposób umożliwiający jego bezpośrednią aplikację do sprawozdań finansowych sporządzanych zgodnie z polskim prawem bilansowym. Może być również wykorzystany w jednostkach zobligowanych do publikowania sprawozdań zgodnie z MSR/MSSF.

Podsumowanie

Pozytywna weryfikacja hipotez badawczych stwarza podstawy do stwierdzenia, że cel rozprawy został osiągnięty. W dysertacji przedstawiono koncepcję ostrożnej wyceny w rachunkowości, obejmującą:

- a) definicję szeroko rozumianej ostrożności, wykorzystującej historyczne, bieżące i przyszłe parametry wyceny, dostosowanej do potrzeb użytkowników sprawozdań finansowych,
- b) raport z realizacji zasady ostrożności, umożliwiający wskazanie wpływu tej zasady na kwoty prezentowane w sprawozdaniu finansowym.

Walorem rozprawy jest wykorzystanie współczesnych i historycznych opracowań do przedstawienia obecnego znaczenia zasady ostrożności. W rozważaniach przyjęto założenie, że ewolucja modelu wyceny w rachunkowości nie prowadzi do eliminacji tej zasady, ale do jej redefinicji. Przemyślenia autora zostały potwierdzone w wyniku badań ankietowych, przeprowadzonych w gronie ekspertów z dziedziny rachunkowości, głównie wśród biegłych rewidentów. Respondenci uznali ostrożność za najważniejszą z zasad wyceny w rachunkowości i nie utożsamiali jej wyłącznie z prezentowaniem pesymistycznego obrazu przedsiębiorstwa, ale raczej wiarygodnego. Wyniki badań potwierdzają niedostateczną możliwość wskazania wpływu zasady ostrożności na wynik finansowy jednostek oraz konieczność wprowadzenia szeregu modyfikacji polskiego prawa bilansowego w zakresie wyceny.

Podsumowując, należy wskazać, że zaprezentowane poglądy są głosem w dyskusji o wycenie w rachunkowości i będą przyczynkiem do dalszych badań w tym zakresie.

Literatura

- Brzezin W., *Statyczne teorie bilansowe*, Zeszyty Naukowe WSP w Opolu, Ekonomia XI, Opole 1987.
- Edwards E., Bell P., *The Theory of Bussiness Income*, University of California Press, Berkeley 1961.
- Hendriksen E.A., van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Hońko S., *Koncepcja ostrożnej wyceny w rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008.
- Lulek T., *Waloryzacja bilansów*, tom XIV, Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 1925.
- Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, PWN, Warszawa 1994.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, International Accounting Standards Committee, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- Savary J., *Le Parfait Negotiant*, Paryż 1675.
- Scheffs M., *Z historii księgowości (Luca Pacioli)*, Księgarnia Wł. Wilak, Poznań 1939.
- Schmalenbach E., *Dynamische Bilanz*, Lipsk 1926.
- Skrzywan S., *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1971.
- Świdarska G.K., *Bilans dynamiczny – teorie i aktualne znaczenie*, Monografie i Opracowania nr 284, Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa 1989.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2009, nr 152, poz. 1223 ze zm.

A CONCEPT OF PRUDENT VALUATION IN ACCOUNTING

Summary

Financial statements users expect information about the level of future economic benefits from the invested capital. In order to provide such information, historical cost accounting is being replaced. Fair value is an example of prospective parameters of valuation, that allows to approximate book value of financial statement items to their current market value. In such a context a question may be formed: what is the actual importance of prudence principle? The thesis is an attempt of analysing the actual importance of prudence principle. The reflections presented in the thesis refer to the history of accounting, including the balance sheet theories, such as the dynamic balance sheet theory, the organic balance sheet theory or a priori theories. The purpose of the thesis was to elaborate the concept of prudent valuation in accounting, which would take into account balance sheet theories and actual information demands of financial statements users.

Translated by Stanisław Hońko